

การพัฒนารูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

The Development Efficiency Model For The Offices of Educational Service Area Using The Royal Philosophy of Sufficiency Economy

โกวิท เพลินจิตต์*

บทนำ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อประเมินรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการมีการดำเนินการ 6 ขั้นตอน และนำไปทดลองใช้ตามกระบวนการ PAOR ของ Kemmis & McTaggart 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การลงมือปฏิบัติงาน การสังเกตผลการปฏิบัติงานและการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน จำนวน 2 วงรอบ พื้นที่วิจัยคือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร เขต 3 มีการจัดเก็บข้อมูลโดย การวิเคราะห์สภาพองค์กร การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการนำแนวคิดตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาจัดโครงสร้างองค์กรใหม่โดยกำหนดศูนย์จำนวน 4 ศูนย์ คือศูนย์อำนวยการและประสานงาน ศูนย์ส่งเสริมสนับสนุน ศูนย์ปฏิบัติการ และศูนย์นิเทศกำกับติดตามประเมินผล และมีทีมงาน 4 ทีม คือ ทีมอำนวยการและประสานงาน ทีมส่งเสริมสนับสนุน ทีมปฏิบัติการ และทีมนิเทศกำกับติดตามประเมินผล มีการกำหนดโครงการตามภารกิจการบริหารงาน 4 ด้าน 12 โครงการ แล้วนำสู่การปฏิบัติตามกระบวนการ PAOR เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย 3 ประการคือ ความสำเร็จของงาน ความพึงพอใจของบุคลากร และความยั่งยืน

2. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่ารูปแบบที่สร้างขึ้นมีส่วนช่วยให้การบริหารงานทั้ง 4 ด้าน ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผลการประเมินความพึงพอใจ พบว่า การดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไปพอใจ

* ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร เขต 3

ในระดับมากที่สุด ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารงานวิชาการพอใจระดับมาก และนอกจากนี้ยังพบว่า การดำเนินงานตามแผนงานโครงการ และกิจกรรม สร้างความพึงพอใจให้กับบุคลากรทุกกิจกรรม ผลการประเมินความยั่งยืน พบว่า มีแนวโน้มที่จะมีความยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาบุคลากรด้านเศรษฐกิจพอเพียง มีโครงสร้างที่ชัดเจน มีการสร้างเครือข่าย มีกลไกในการกำกับติดตาม และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ABSTRACT

This study aimed at developing and evaluating the efficiency of administration model by applying the philosophy of sufficiency economy in an office of educational service area region.

The action research consisting of six steps was implemented at Ubon Ratchathani Educational Service Area Office Region 3. The research framework used in this study was a two - circle Kemmis & Mc Taggart Process (PAOR—i.e. Plan, Act, Observe, Reflect). Research methods for data collection were observation, interviews, focus group interviews, in-depth interviews, and organisation analysis. The research findings were as follows:

1. The administration model by applying the philosophy of sufficiency economy in Ubon Ratchathani Educational Service Area Region 3 organized 4 centers in forms of committee : (1) board of committee, (2) support committee, (3) operation committee , and (4) supervision and evaluation committee. 12 projects were conducted by 4 administrative departments using PAOR process to achieve efficiency in 3 goals : Achievement, Staff Satisfactory and Sustainability

2. The results indicated that the model promoted the efficiency of administration in four dimensions. General administration were satisfied in the highest level whereas administration, human resource administration, and academic administration were satisfied in a high level. Moreover, staffs were most satisfied with general administration, and they were satisfied with a project plan and activities. All of the results indicated the tendency of sustainability because the staff were obtained knowledge guiding by the philosophy of sufficient economy. In addition, there were a clear structure of organization, the development of networking, devices for supervision and evaluation, and continual practice.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” พระปฐมบรมราชโองการเนื่องในวันบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ วันที่ 5 ธันวาคม 2493 เป็นพระราชปณิธานอันแน่วแน่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมอบไว้ให้กับพสกนิกรชาวไทยและจากนั้นมานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมาพระองค์ทรงมีพระราชดำริให้นำเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถี

ปฏิบัติ ทรงเน้นย้ำในการพัฒนานบนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง เพื่อให้เกิดความพอมี พอกิน พอใช้ของคน ในสังคม โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงการมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว (คณะทำงานจัดทำแนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา 2551 : 1)

ต่อมาพระราชดำรัสของพระองค์ได้ตกผลึกเป็นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางในการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐบาล ในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินการตามทางสายกลาง โดยเฉพาะพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกในยุคโลกาภิวัตน์ (ไพโรจน์ ภัทรนรากุล 2550 : 14) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นองค์กรหลัก ในการวางแผนพัฒนาประเทศได้อัญเชิญพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญาในการดำเนินการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศที่มีความสมดุลและยั่งยืน และการพัฒนานคนให้มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งผลจากความพยายามนี้ทำให้ประชาชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน แทบทุกส่วนของประเทศ ตื่นตัวและสนใจในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้กันอย่างกว้างขวางในหลายระดับและหลายลักษณะ เมื่อพระราชดำรัสเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงพระราชทานแก่พสกนิกรในวาระต่าง ๆ ถูกนำมาเผยแพร่และประยุกต์ใช้ อย่างเป็นระบบและจริงจัง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นแนวทางใหม่ในการพัฒนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว องค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชน ให้สามารถเป็นที่พึ่งแห่งตนเองได้ (สุวัฒน์ วิวัฒนานนท์ 2550 : 14)

เพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้อัญเชิญพระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น เพื่อทำหน้าที่ประสานส่งเสริมให้สังคมไทยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตและการพัฒนาสังคม โดยพิจารณาถึงประเทศไทยที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งในบริบททางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและกระแสโลกาภิวัตน์ แนวทางในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้จะยึดหลักการพัฒนาแบบบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม ที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549 : 43) และ ปัจจุบันได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนา โดยประสานความร่วมมือกันของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน เพื่อให้มีการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง สามารถพึ่งตนเองได้อย่างสมดุลและยั่งยืน ดังนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้มีเขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยบริหารและจัดการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และให้มีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารองรับการกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษา ทั้งด้านงานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคลและงานบริหารทั่วไป ทำหน้าที่ในการกำกับ ดูแล สนับสนุน และส่งเสริมให้สถานศึกษาในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา มีอิสระคล่องตัว อีกทั้งกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศหลักเกณฑ์การแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานที่ตั้งแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 175 ราย จากผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งศึกษาธิการจังหวัด ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด และผู้อำนวยการสามัญศึกษาจังหวัด (กระทรวงศึกษาธิการ 2546 : 13)

จากการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาการบริหารและการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อุดรราชธานี เขต 3 พบว่า มีปัญหาด้านบุคลากรที่ยังขาดความรู้ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงาน รวมถึงยังมีปัญหาความแตกต่างด้านวัฒนธรรมในการปฏิบัติหน้าที่การปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อน ความไม่เข้าใจที่ชัดเจน ในบทบาทภารกิจ ส่งผลให้ไม่กล้าตัดสินใจและเกิดความล่าช้า ไม่คล่องตัวในการให้บริการ มีความขัดแย้ง ตลอดจนปัญหาการขาดวัสดุ อุปกรณ์ สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการปฏิบัติงาน รวมทั้งปัญหาในเรื่องระเบียบ กฎหมาย ที่ยังไม่มีการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษาอย่างแท้จริง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรราชธานี เขต 3 2548 :12) และจากการประเมินของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่าผลการปฏิบัติงานของสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาการศึกษาอุดรราชธานี เขต 3 มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่ง ถือว่าอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยที่ยังไม่น่าพอใจ จึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างเร่งด่วน

ผู้วิจัยเห็นว่า ในการพัฒนาระดับประเทศได้นำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางในการ พัฒนาและบริหารประเทศ มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับประยุกต์ ใช้จนประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรมอย่างแพร่หลาย ในส่วนของกระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักและเห็นคุณค่าใน การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาประเทศ จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ เพื่อให้ผู้เรียนเกิด ความรู้ ทักษะและเจตคติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างสมดุล และยั่งยืน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ ว่ากระทรวงศึกษาธิการมุ่งพัฒนาสถานศึกษาในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาอย่าง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของผู้เรียน ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และกำหนดให้มีการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย แนวทางการนำปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการศึกษา เพื่อเป็นการแก้ปัญหาและพัฒนาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้ สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิจัยการพัฒนารูปแบบการบริหารงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มี ประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คำถามในการวิจัย

1. การบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควรมีรูปแบบเป็น อย่างไร
2. รูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนา ขึ้นมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้มากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง

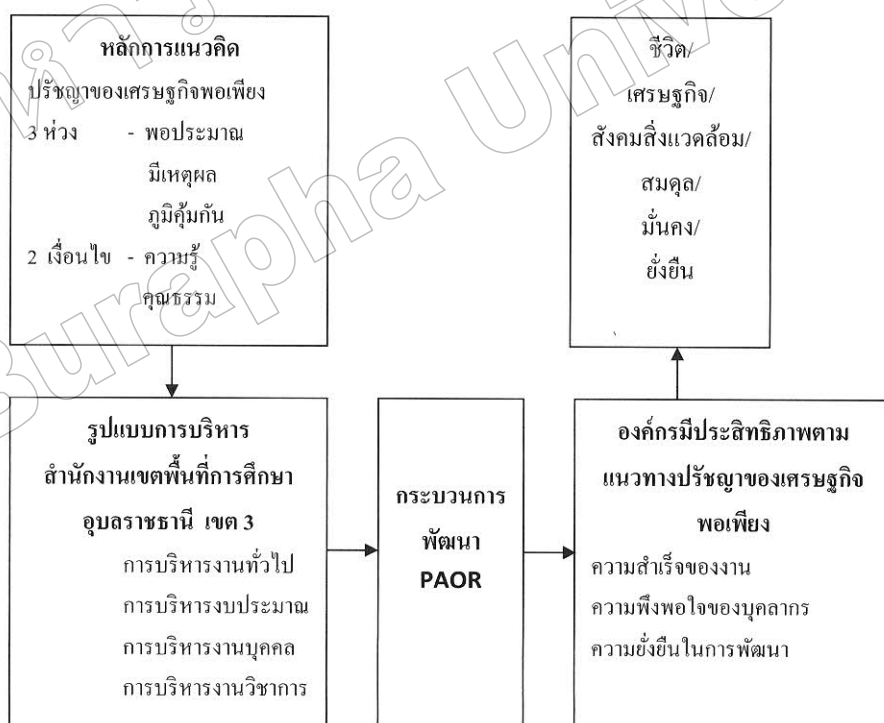
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้องค์ความรู้และรูปแบบในการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อื่นต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย ได้นำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีคุณลักษณะ 3 ประการ (3 ห่วง 2 เงื่อนไข) คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และเงื่อนไขด้านความรู้และด้านคุณธรรม มาใช้ในการพัฒนารูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพในการบริหารงาน 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานทั่วไป ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานวิชาการ โดยผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ PAOR ของ Kemmis & McTaggart

ในการทดลองปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การลงมือปฏิบัติตามแผน การสังเกตผลการปฏิบัติ และการสะท้อนผลการปฏิบัติ เพื่อให้องค์กรมีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือ ความสำเร็จของงาน ความพึงพอใจของบุคลากร และความยั่งยืนในการพัฒนา ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการสร้างรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีแผนการดำเนินการวิจัย 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมการก่อนการวิจัย ผู้วิจัยได้เตรียมการวิจัยโดยการเลือกพื้นที่ที่วิจัยการวิจัยแบบเจาะจง โดยใช้แนวทางของสุถรงค์ จันทวนิช (2535 : 26) โดยการเลือกพื้นที่ที่มีปัญหาและอยู่ในวิสัยที่สามารถจะดำเนินการวิจัย มีพื้นที่ไม่ใหญ่เกินไป ไม่ซับซ้อนเกินไป ผู้วิจัยได้เลือกสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต 3 เป็นพื้นที่วิจัย เนื่องจากเป็นสำนักงานที่มีขนาดพื้นที่ จำนวนโรงเรียน และจำนวนบุคลากรใกล้เคียงกับกรอบอัตรา กำลังของเขตพื้นที่การศึกษาตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และมีปัญหาในเรื่องการบริหารจัดการ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งทีมผู้ช่วยวิจัยจำนวน 7 คน โดยกำหนดคุณสมบัติ ต้องเป็นผู้มีความสนใจและพร้อมที่จะทำงานวิจัยร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จบการศึกษาในระดับปริญญาโท มีจิตอาสาในการทำงานเพื่อส่วนรวม มีทักษะในการติดต่อสื่อสารที่ดี เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหา เพื่อให้ได้ข้อมูล องค์ความรู้ ความเข้าใจและมองเห็นสภาพปัจจุบันและปัญหาโดยทั่วไปผู้วิจัยได้ดำเนินการในเรื่องนี้ 3 กิจกรรมคือ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง กับแผนงานโครงการแนวมทิศทางการบริหารงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาองค์กร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและหลากหลายผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์กร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม และการศึกษาดูงานหน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการ 3 แห่ง คือกรมราชทัณฑ์ จังหวัดนนทบุรี เป็นตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ คำแสนริสอร์ท จังหวัดกาญจนบุรี เป็นตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย จังหวัดเพชรบุรี เป็นตัวแทนหน่วยงานสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

ขั้นตอนที่ 3 ร่างรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดประชุมสัมมนาเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ประมวลผลจากการศึกษาเอกสาร การวิเคราะห์องค์กรและ การศึกษาดูงาน แล้วนำสู่การกำหนดร่างรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและ ปรับปรุงแก้ไข เมื่อได้ร่างรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แล้วผู้วิจัยได้จัดประชุมสัมมนา โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน และบุคลากรภายในเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 86 คน เพื่อตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหาร ให้ข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้

ขั้นตอนที่ 5 การทดลองใช้รูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อปรับปรุงรูปแบบตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติการจริงโดยกระบวนการของ Kemmis & McTaggart มีขั้นตอน 4 ขั้นตอน กล่าวคือ การวางแผน(Plan) การลงมือปฏิบัติงาน(Act) การสังเกตผลการปฏิบัติงาน(Observe) และการสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect) จำนวน 2 วงรอบ

ขั้นตอนที่ 6 การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มี

ประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยจึงจัดประชุมสัมมนาผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholder) ในองค์กรเพื่อประเมินรูปแบบว่ามีประสิทธิภาพในการบริหารงานให้สำเร็จภายใต้ความพึงพอใจของบุคลากรและนำไปสู่ความยั่งยืนหรือไม่อย่างไร โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ด้านเศรษฐกิจพอเพียง มาร่วมตรวจสอบความเป็นไปได้และยืนยันรูปแบบ ร่วมกับบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต 3 และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับความเป็นจริงผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ร่วมด้วย ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดแนวทางในการประเมิน 3 มิติ คือ ประเมินผลสำเร็จหลังการใช้รูปแบบ การประเมินความพึงพอใจ และการประเมินความยั่งยืนในการนำรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาไปใช้

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ภายใต้เงื่อนไขด้านความรู้และคุณธรรม มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดโครงสร้างองค์กรและทีมงานเพื่อทำการขับเคลื่อน โดยด้านโครงสร้างกำหนดให้มีศูนย์รองรับจำนวน 4 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์อำนวยการและประสานงานการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์ส่งเสริมสนับสนุน ศูนย์ปฏิบัติการ และศูนย์นิเทศกำกับติดตามประเมินผล ด้านแผนงานโครงการที่จะขับเคลื่อนการบริหารงาน 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานทั่วไปประกอบด้วย โครงการ 5 ส. พอเพียง โครงการสำนักงานอัตโนมัติ โครงการประชาสัมพันธ์เชิงรุก โครงการบริการประทับใจ ด้านการบริหารงบประมาณประกอบด้วย โครงการมาตรการประหยัด โครงการประชุมสัมมนาการเบิกจ่าย โครงการตรวจสอบภายใน ด้านการบริหารงานบุคคลประกอบด้วย โครงการพัฒนาบุคลากร โครงการส่งเสริมสวัสดิการ สวัสดิภาพ โครงการเสริมสร้างเอกลักษณ์ศักดิ์ศรี ด้านการบริหารงานวิชาการประกอบด้วยโครงการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โครงการนิเทศอย่างพอเพียง และนำสู่การปฏิบัติตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ PAOR ของ Kemmis & McTaggart 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การลงมือปฏิบัติงาน การสังเกตผลการปฏิบัติงานและการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน

2. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.1 ผลการประเมินความสำเร็จ

ด้านการบริหารทั่วไป พบว่า สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกอาคารมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามอย่างเห็นได้ชัด มีการปฏิบัติงานที่คล่องตัวและรวดเร็วเนื่องจากได้มีการปรับปรุงระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและโปรแกรมต่างๆ ในการใช้งาน การจัดหาอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการปฏิบัติงานทำให้การทำงานได้คล่องตัวรวดเร็วยิ่งขึ้น ประชาชน บุคลากรทางการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจ ทราบบำบัดความเคลื่อนไหวของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามากยิ่งขึ้น ผู้รับบริการมีความประทับใจ ในการให้บริการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามากยิ่งขึ้น

ด้านการบริหารงานงบประมาณ พบว่า มีการเบิกจ่ายงบประมาณที่โปร่งใส ประหยัดคุ้มค่ามากขึ้น บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในการเบิกจ่ายเงินงบประมาณ ทำให้การเบิกจ่าย งบประมาณมีความรวดเร็วและเกิดประสิทธิภาพ มีการตรวจสอบการเบิกจ่ายงบประมาณ

ด้านการบริหารงานบุคคล พบว่า บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกิดทักษะในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน มีการจัดสวัสดิการช่วยเหลือดูแล เมื่อบุคลากรมีปัญหาทางสภาพจิตและกาย ทำให้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรดีขึ้น เป็นการหลอมรวมจิตใจของบุคลากรให้เกิดความรู้สึกสามัคคี มีพลังในการเสริมสร้างทีมงานที่เหนียวแน่นมั่นคง

ด้านการบริหารงานวิชาการ พบว่า มีแหล่งเรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียงภายในองค์กรที่หลากหลาย ซึ่งเอื้อต่อการสืบค้นข้อมูลทำให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจและเกิดความรู้สึกที่ดีในการปฏิบัติงานก่อให้เกิดประโยชน์ในการแก้ปัญหาและการพัฒนาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ทั้งนี้เนื่องจาก มีการนิเทศกำกับติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ภายใต้อำนาจแห่งความพอเพียง

2.2 ผลการประเมินความพึงพอใจ พบว่า บุคลากรมีความพึงพอใจในการนำรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ระดับความพึงพอใจมากที่สุดในด้านการบริหารทั่วไป ระดับความพึงพอใจมากในด้านการบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานวิชาการ

2.3 ผลการประเมินความยั่งยืน

ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้ พบว่ารูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีแนวโน้มที่จะมีความยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากบุคลากรตระหนักและเห็นความสำคัญเกิดประโยชน์ร่วมกันทั้งในส่วนตนและการปฏิบัติงาน มีการสร้างความตระหนักให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างลึกซึ้ง มีการจัดโครงสร้างและทีมงานที่ชัดเจนและเอื้อต่อการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนมีการสร้างเครือข่ายในการให้ความร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ระบบการติดตามอย่างต่อเนื่อง มีการกระตุ้นเร่งเร้าให้เกิดผลของการดำเนินงาน มีการอธิบายความเชื่อมโยงตามหลักคิดแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ มีการสร้างเครือข่ายและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยลักษณะที่หลากหลาย มีการทำงานร่วมกันเป็นทีมและรับทราบทบทวนหน้าที่ซึ่งกันและกัน

อภิปรายผล

1. การพัฒนารูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า รูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้ มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ โครงสร้าง ทีมงาน และแผนงานโครงการภายใต้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ส่งผลให้การบริหารเกิดประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารจัดการคือ การมุ่งสนใจจัดระบบงาน โดยการคำนึงถึงกลยุทธ์และโครงสร้าง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากการบริหารองค์กรแบบราชการที่เน้นการจัดรูปแบบโครงสร้างตามแนวทางของ Max Weber และมุ่งถึงปัจจัย

บุคคล ตามแนวทางการบริหารแบบมนุษยสัมพันธ์ของ Mayo ที่มุ่งสนใจพนักงานที่เป็นทีมผู้ปฏิบัติผู้วิจัยจึงจัดรูปแบบให้มีโครงสร้างและทีมงาน ซึ่งในการขับเคลื่อนมีศูนย์ 4 ศูนย์ คือ ศูนย์อำนวยความสะดวกประสานงาน ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ศูนย์ส่งเสริมสนับสนุน ทำหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการตามภารกิจที่เกี่ยวข้องกับงานปัจจุบัน ศูนย์ปฏิบัติการ ทำหน้าที่ในการปฏิบัติงานตามแผนงานโครงการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ และศูนย์กำกับดูแล ติดตามนิเทศประเมินผล ทำหน้าที่ในการกำกับติดตามประเมินผลเพื่อช่วยเหลือแนะนำให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่ละศูนย์จะมีองค์คณะบุคคลปฏิบัติหน้าที่ในการขับเคลื่อนการปฏิบัติงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามบทบาทหน้าที่ 4 ทีม คือ ทีมอำนวยความสะดวกประสานงาน ทีมส่งเสริมสนับสนุน ทีมปฏิบัติการ และทีมกำกับติดตามนิเทศประเมินผล ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารจัดการโดยทั่วไปนั้นจะต้องประกอบไปด้วยโครงสร้างและทีมงานในการจัดโครงสร้างและทีมงานนั้นจะต้องคำนึงถึงควมมีเหตุมีผลในการเชื่อมโยงภารกิจและการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับบุคคล และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารองค์กรของปรีดา กุลชล (2552 : 52-53) ที่กล่าวว่า การบริหารองค์กรให้มีประสิทธิภาพต้องมีคณะกรรมการที่ทำหน้าที่บริหารโดยตรง และมีคณะกรรมการสนับสนุนช่วยเหลือที่เรียกว่า Facilitators และคณะกรรมการปฏิบัติการ รวมทั้งจะต้องมีคณะกรรมการที่ทำหน้าที่กำกับดูแลคอยให้คำแนะนำ

2. การประเมินรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินรูปแบบโดยจัดการประชุมสัมมนาและสัมภาษณ์ เพื่อประเมินรูปแบบใน 3 มิติ คือ การประเมินความสำเร็จหลังการดำเนินการวิจัยการประเมินความพึงพอใจ และประเมินความยั่งยืน

การประเมินความสำเร็จหลังการดำเนินการวิจัย พบว่า การดำเนินการวิจัยส่งผลให้การบริหารงานทั้ง 4 ด้านของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้ง 4 ด้าน ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วนคือ โครงสร้าง ทีมงาน และแผนงานโครงการภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นพื้นฐานการบริหารองค์กรแบบราชการที่เน้นถึงการจัดรูปแบบโครงสร้างตามแนวทางของ Max Weber และมุ่งถึงปัจจัยบุคคล ตามแนวทางการบริหารแบบมนุษยสัมพันธ์ของ Mayo

ที่มุ่งสนใจพนักงานที่เป็นทีมผู้ปฏิบัติ ขับเคลื่อนการบริหารงานตามกระบวนการ P A O R ของ Kemmis & McTaggart จำนวน 2 วงรอบ ซึ่งสอดคล้องกับสูตรนี้ ดวงชาทม (2549: 236) ที่วิจัยเรื่องการพัฒนาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำนวน 2 วงรอบและพบว่า การนำกระบวนการ P A O R ของ Kemmis & Mc Taggart ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การลงมือปฏิบัติงาน การสังเกตผลการปฏิบัติงานและการสะท้อนผล มาใช้ในการพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เกิดผลสำเร็จ 3 ด้าน กล่าวคือ ผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ผลสำเร็จที่ปรากฏตามตัวชี้วัด ผลสำเร็จตามเป้าหมาย

การประเมินความพึงพอใจ พบว่า บุคลากรมีความพึงพอใจต่อการนำรูปแบบการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ คือระดับความพึงพอใจมากที่สุดในการบริหารงานทั่วไป และมีระดับความพึงพอใจมาก ในด้านการบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานวิชาการ เนื่องจาก มีความเหมาะสมกับการปฏิบัติงานและการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและยังส่งผลต่อสุขภาพจิตที่ดีในการปฏิบัติงานสอดคล้องกับเหตุปัจจัยที่ทำให้คนเกิดความพึงพอใจของการบริหารคุณภาพเศรษฐกิจพอเพียง TQM Sufficiency Economy ของปรีดา

กุลชล (2552 : 296 – 297) ที่กล่าวไว้ว่าคุณภาพเท่ากับความพึงพอใจของลูกค้า รวมทั้งได้กล่าวมุมมองภาพความสำเร็จตามมาตรฐานของ Balanced Scorecard ใน 4 ด้าน คือ ฐานะทางการเงิน ระบบงานภายใน การพัฒนาคน และความพึงพอใจของลูกค้า

การประเมินความยั่งยืน พบว่า การบริหารงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นน่าจะมีที่ยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีโครงสร้างและทีมงานที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยความยั่งยืนที่สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (162 -174) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความยั่งยืนว่าประกอบไปด้วย คนพัฒนา ชุมชนพัฒนา สันติภาพในสังคม และสิ่งแวดล้อมสมดุล เป็นปัจจัย ประกอบกับการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ภายใต้เงื่อนไขด้านความรู้และคุณธรรม ส่งผลให้บุคลากรปฏิบัติงานบนวัฒนธรรมการทำงานที่เหมือนกันทำให้องค์กรมีความเป็นเอกภาพ มีความเข้มแข็ง บุคลากรมีความรู้ รู้จักตนเอง และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับตัวแบบที่ทำให้เกิดความยั่งยืนคือ ตัวแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของสภาพัฒน์ฯ ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ 4 ประการ ดังนี้คือ เป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ มีเสรีภาพ มีความยุติธรรม มีความเมตตากรุณาและเคารพในสิทธิมนุษยชน เป็นสังคมที่มีคนมีความสุข ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง คนมีความรู้ รู้จักตนเอง และรู้เท่าทันโลก เป็นสังคมที่สันติสุข ไม่มีความขัดแย้งรุนแรง ประชาชาติมีความมั่นคง เป็นสังคมที่มีการพัฒนาอย่างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลจากการประเมินการพัฒนารูปแบบก่อให้เกิดปัจจัยแห่งความยั่งยืน ตามตัวแบบที่กำหนดและนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ อภิรัช พันธเสน และคณะ (2550 : 90 – 100) ที่กล่าวว่า บริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กร ทำให้ธุรกิจเติบโตอย่างมั่นคงและส่งผลต่อความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. รูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากพื้นฐานที่ผ่านการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต 3 จึงจำเป็นที่ผู้สนใจจะนำไปประยุกต์ใช้ในส่วนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ ต้องปรับเนื้อหาและองค์ประกอบบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพและบริบทของแต่ละองค์กร
2. ควรวิจัยเชิงพัฒนา (R&D) โดยทั้งระยะก่อนการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วเปรียบเทียบกับผลสำเร็จ จากการบริหารจัดการหลังการวิจัย ทั้งโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยมีการเปรียบเทียบระหว่างสำนักงานที่ทดลองกับสำนักงานที่บริหารจัดการตามปกติ
3. การวิจัยเพื่อพัฒนาองค์กรส่งผลต่อการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพอย่างเห็นได้ชัดหน่วยงานหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรสนับสนุนเงินทุนเพื่อการวิจัยในการพัฒนาองค์กรเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและผู้วิจัยควรแสวงหาแหล่งสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องจะทำให้งานวิจัยมีคุณค่าและเกิดประโยชน์ต่อองค์กรมากขึ้น
4. ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าการดำเนินการตามแผนงานโครงการแต่ละรอบจะทำให้มองเห็นปัญหาอุปสรรคและข้อบกพร่องในการดำเนินงานและมีการนำปัญหาอุปสรรคเหล่านั้นมาปรับปรุงแก้ไข ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานยิ่งขึ้น ถ้าสามารถดำเนินการได้หลายรอบ ปัญหาอุปสรรคก็จะน้อย

ลงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานก็จะสูงยิ่งขึ้น ฉะนั้นในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการควรดำเนินการอย่างน้อย 2 วนรอบ

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546 ก). พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 และกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับ – ส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- คณะกรรมการจัดทำแนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษากระทรวงศึกษาธิการ. (2551). แนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษากระทรวงศึกษาธิการ. อุดรธานี: สำนักรับผิดชอบการนิเทศ.
- สุรัตน์ ดวงชาตม. (2549). การการพัฒนาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ กรณีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 2. ปรินญาครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีดา กุลชล. (2552). TQM เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : อนิเมทกรุ๊ป.
- ไพโรจน์ ภัทรนารกุล. (2548). ดัชนีวัดธรรมาภิบาลสำหรับการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2544). การพึ่งตนเองในเศรษฐกิจชนบท. กรุงเทพฯ : สภาวิจัยแห่งชาติ. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2548). กรณีศึกษาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา.
- สุภาพค์ จันทวานิช. (2535). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ วิวัฒน์นันท์. (2550) การศึกษาพอเพียงตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : ซี.ซี. นอกลิตจิ้งจอก.
- อภิชัย พันธเสนและคณะ. (2550). การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).